Mandat for ekspertutvalg for å vurdere alternative måter å regulere vann- og avløpssektoren

Bakgrunn

Det er et betydelig etterslep i vann- og avløpssektoren (VA-sektoren) og flere eksempler på kommunene ikke følger opp nasjonale krav på en tilfredsstillende måte. Investeringstakten har historisk vært lav, samtidig som behovet for vedlikehold og oppgradering øker. Sentrale utfordringer i sektoren er mangelfull lokalpolitisk prioritering, manglende oppfølging og uklar kravstilling fra statlige myndigheter, regionale skjevheter, små fagmiljøer og begrenset kompetanse i kommunene.

Vann- og avløpstjenester er i dag et kommunalt ansvar. Ansvaret følger av flere regelverk som samlet gir kommunene både et tjenesteansvar og et samfunnsansvar. Utfordringene har fellestrekk på tvers av sektorene, men det er også forskjeller mellom hva som må løses for henholdsvis vann og avløp. Det er videre stor variasjon i hvilken grad kommunene oppfyller dagens krav, og i hvilke krav de vil stå overfor fremover som følge av lokale variasjoner i befolkningstetthet, rense- og beredskapsbehov.

Sektoren er gebyrfinansiert etter selvkostprinsippet. Investeringskostnadene bæres av brukerne – innbyggere og næringsliv – i tråd med prinsippet om at forurenser betaler. I tillegg til et betydelig etterslep målt mot dagens krav ventes investeringsbehovet å øke ytterligere fremover som følge av skjerpede rensekrav for avløpsvann, befolkningsvekst og økte krav til sikkerhet og beredskap. Eksisterende problemer i sektoren kan forsterkes av klimaendringer

Formål

Formålet med utvalget er å vurdere alternative måter å regulere VA-sektoren på, med mål om at nødvendige investeringer gjennomføres på en kostnadseffektiv måte samtidig som nasjonale krav overholdes.

Utvalget skal kartlegge og vurdere årsakene til at investeringene i vann- og avløpssektoren ikke er tilstrekkelige for å møte gjeldende og framtidige krav. På denne bakgrunn skal utvalget vurdere relevante tiltak, og da primært om tiltak utenfor dagens forvaltningsstruktur kan gi bedre måloppnåelse. Utvalget skal særlig vurdere inntektsrammeregulering, men også andre relevante alternativer, slik som f.eks. å legge ansvaret for investeringer til et regionalt nivå. Utvalget skal vurdere forventet effekt av mulige tiltak utenfor dagens forvaltningsstruktur opp mot forventet effekt av mulige tiltak innenfor dagens forvaltningsstruktur. Tiltak og virkemidler som er rettet mot effektivisering av sektoren, og som kan gjennomføres uavhengig av hvordan sektoren er organisert, skal også vurderes.

I vurderingen er det særlig viktig å synliggjøre kostnader og nytte ved de enkelte tiltakene. Tiltakene skal vurderes og drøftes særskilt opp mot etablerte prinsipper for styring av kommunesektoren, herunder rammestyringsprinsippet, forholdsmessighetsprinsippet og nærhetsprinsippet. Konsekvenser for andre kjerneoppgaver i kommunene skal inkluderes i vurderingene. Forskjeller og likheter i effektiviteten av alternativene skal synliggjøres for henholdsvis vannsektoren og avløpssektoren. Det kan vurderes om det er hensiktsmessig med like tiltak i vannsektoren og avløpssektoren.

Utvalget skal videre illustrere hvordan utvalgets anbefalinger vil påvirke effektiviteten i sektoren og kostnadsnivået for abonnentene. Utvalget skal så langt som mulig anslå et tidsløp for gjennomføring av foreslåtte tiltak, herunder ev. videre behov for utredning.

Avgrensninger for utvalgsarbeidet
Utredningen avgrenses til de kommunale vann- og avløpstjenestene.

Utvalget skal forutsette brukerbetaling. Med brukerbetaling menes det at brukere av vann- og avløpstjenestene skal finansiere investeringer, drift og vedlikehold. En ev. subsidiering av brukerbetalinger er derfor utenfor dette utvalgets mandat.

Utvalget skal innhente relevante erfaringer fra andre land og vurdere eventuelle overføringsverdier til norske forhold.

Utvalget skal beskrive og drøfte aktuelle tiltak, herunder hvordan de påvirker investeringstakt, kostnadseffektivitet og etterlevelse av nasjonale krav. Tiltakene skal sammenlignes.

Gjennomføring
Utvalget oppnevnes som et ekspertutvalg med representanter som samlet utgjør bred faglig ekspertise på og erfaring fra vann- og avløpssektoren, herunder teknisk fagkompetanse, økonomisk reguleringskompetanse, juridisk kompetanse, kommunekompetanse og erfaring fra kommunal sektor.

Det opprettes en bredt sammensatt referansegruppe som utvalget skal ha kontakt med og kan søke råd hos.

Utvalget skal ha et eget sekretariat plassert i Klima- og miljødepartementet.

Ekspertutvalget skal følge utredningsinstruksen og legge til grunn prinsippene og retningslinjene for statlig styring i Kommunal- og distriktsdepartementets veileder for statlig styring av kommuner og fylkeskommuner. Utvalget skal avgi sin vurdering og anbefaling i en skriftlig rapport til Klima- og miljødepartementet innen 1. desember 2027.